

været til Stede i rigeligere Mængde. I et Værk, som stadig vil blive benyttet som Haandbog saa vel af Lærerne ved de lærde og andre Skoler som af Studerende, vilde det have været særdeles nyttigt foran hver Tidsafsnit at have en kort Fortegnelse over Hovedværkerne i det behandlede Tidsrums Historie. Selv Specialafhandlinger burde i saa Tilfælde have været medtagne, især naar de behandle Episoder og Afsnit, som ikke have fundet Omtale i de større Hovedværker. Det forekommer os ogsaa, at Forf. er noget vilkaarlig i Valget af de Værker, hvortil han undertiden henviser. Det forundrer saaledes at se Reinhardts Fremstilling af Valdemar Atterdags Historie udeladt, naar man nævner Schäfers Fremstilling og Erslevs Oversigt over Hovedtrækkene i denne Konges Historie. Derimod har Forf. indlagt sig Fortjeneste ved et fortrinligt og omfattende Register til hele Værket.

Men disse Indvendinger kunne ikke berøve Forf. den Fortjeneste at have for første Gang indført i vor Literatur en paa engang saa omfattende og dog saa overskuelig Fremstilling af Nordens Historie fra Oldtiden til vore Dage.

Mollerup.

H. Hildebrand: Livonica, vornähmlich aus dem 13. Jahrhundert im Vaticanischen Archiv. Riga 1887. (71 SS.)

Siden Leo XIII aabnede det vatikanske Arkiv for den historiske Forskning, uden smaalig Hensyntagen til Nationalitet og Tro, har der fundet et sandt Kapløb Sted mellem Forskere fra alle europæiske Lande, særlig Frankrig, Tyskland og Østrig, for at udnytte det store Materiale, inden et nyt Forbud atter slaar en Bom for alle for Vatikanet ubetimelige Undersøgelser. Der skal her blot erindres om den fra fransk Side foretagne Udgivelse af Innocens IV's, Bonifacius VIII's og Benedict XI's Registre, som slutte sig til Benedictinernes Udgave af Clemens V's; endvidere om Kardinal og Arkivar Hergenröthers Register over Indholdet af Leo X's omfangsrige

Registrarer. Man har taget fat paa den store Opgave fra forskellige Udgangspunkter, den eneste Mulighed for at naa et Resultat lige over for et saa kæmpemæssigt Stof som det. Vatikanets Arkiv indeholder. Ingen nordisk Historiker tager disse Værker i sin Haand uden at mindes P. A. Munch og forbavses over den Udholdenhed og Nøjagtighed, hvormed han har gennemløbet de tusend Bind, som han selv i sin Beretning anslaa de af ham gjenemgaaede Samlingers Bindantal til. Thi kun sjælden støder man i ovennævnte Samlinger paa os ubekjendte Aktstykker, og om vi end skyldte de ældre Forskere Gelse. Porthan, Theiner og fremfor alle de store af Cistercienserne, Dominikanerne og Franciskanerne udgivne Diplomsamlinger talrige og uvurderlige Oplysninger til vor Middelalders Historie, saa er det dog først Munch, der ved de særlig ham fra det vatikanske Arkivs Side viste Begunstigelser og ved sin Jærnfid og næsten utrolige Hukommelse har lagt en fast Grundvold for vort Kjendskab til de nordiske Rigers Forhold til Pavestolen. Ikke desto mindre vilde et Besøg i det pavelige Arkiv endnu kunne bringe nordiske Historieforskere rigt Udbytte. Siden Munch 1860 besøgte Rom ere nemlig flere gamle Arkiver indlemmede i den vatikanske Samling, saaledes en Samling af 2000 Bind fra Lateranet, Samlinger af Fyrste- og Bispebreve, og fremfor alt det gamle Arkiv fra Engelsborg, som indeholder saa vel Samlinger af Originaldokumenter og Breve som af haandskrevne Bøger.

Iblandt dem, som i de sidste Aar med rigt Udbytte have undersøgt det vatikanske Arkiv, hører ogsaa den af Østersøprovinsernes Middelaldershistorie højt fortjente H. Hildebrand. Som Fortsætter af Bunges store „Urkundenbuch“ har han haft Anledning til at besøge de fleste større evropæiske Arkiver, og i ovennævnte Værk har han givet en tiltalende Fremstilling af sit Besøg i det pavelige Arkiv. Han lægger ingenlunde Skjul paa de Vanskeligheder, som endnu møde enhver, der arbejder under Kuriens Opsigt. De talrige Helligdage, hvor Arkivarbejdet hviler, den korte Arbejdstid (Kl. 8 $\frac{1}{2}$ —12), den forlangte nøjagtige Angivelse af, hvad man søger, ere Hindringer, som sinke og trætte. Men det fortjener den største

Paaskjønnelse, at mange tidligere nødvendige Formaliteter nu ere lagte til Siden, og at man fra Arkivarernes Side møder stor Hjælpsomhed og Beredvillighed.

Hildebrand har nærmest begrændset sine Undersøgelser til det 15de og 16de Aarhundrede, og Resultaterne heraf ville foreligge i de følgende Bind af det liflandske Diplomatarium. Men han har dog ogsaa fundet Lejlighed til at gjennemgaa alle de pavelige Registranter fra 1198—1304 og at udarbejde en Fortegnelse over alle de deri fundne Diplomer, som berøre Liflands Historie. Antallet beløber sig til 204 Nr., hvoraf 47 hidtil ukjendte eller kun i Regestform givne; disse har han aftrykt in extenso i et Tillæg til sin Beretning.

For dansk Historie frembyder saa vel Fortegnelsen som Tillæget Interesse. Man finder heri talrige Breve til danske Konger og Bisper, særlig angaaende Bispedømmet i Reval, hvoraf flere ukjendte. Det vigtigste er en Stævning af 20. Novbr. 1234 fra Pave Gregor IX til Magthaverne i Lifland til at møde for Pavens Domstol og svare paa de Klager, som ere rejste imod dem, bl. a. af Kongen af Danmark, paa Grund af deres Optræden siden Erobringen af Reval 1227. De i Stævningen meddelte Klager kaste et nyt og uventet Lys over dette lidet kjendte Tidsrum. Man har saaledes hidtil antaget, at Reval Slot i Aaret 1227 blev besat af Sværdridderne. Det viser sig imidlertid nu, at den pavelige Legat Balduin v. Alma i lang Tid har holdt det besat, og at det først lykkedes Ordenen ved Overtumpling at bemægtige sig Slottet, hvorved der anrettedes et stort Blodbad. En stor Del af Vasallerne i Harrien og Virland, som havde sluttet sig til Legaten, blev med Vold og Magt underkastet Ordenen, mange henrettedes, og i deres Sted fik ikke mindre end 40 gotlandske Kjøbmænd ved denne Lejlighed Forleninger af Ordenen i Harrien og Lifland.

En Del Pavebreve vedrørende Danmark, som allerede forhen efter Munchs Afskrifter ere gjengivne i Ny kirkehist. Samlinger 3. Bind, findes her paa ny udgivne eller registrerede. Af nye skulle vi gjøre opmærksom paa et Brev af 3. Januar 1264, hvorved Pave Urban IV befaler Bispem af Reval at for-

lene Kanniken Herbert, Søn af en dansk Ridder af samme Navn, med det første ledige Præbende i den dorpatske Kirke. Fra Pave Bonifacius VIII findes en Befaling til Isarnus af 5 Novbr. 1295 om at paamine den af Kong Erik Menved paa ukanonisk Maade til Biskop i Reval valgte Lektor Knud i Aarhus om at møde tillige med alle i den ulovlige Valghandling delagtige Personer for Pavens Domstol inden 4 Maaneder. Ligeledes findes her trykt et Brev fra Valdemar Atterdag til Pave Urban V, som er dateret Avignon 15. Maj 1364; det findes forøvrigt iblandt de Munchske Afskrifter i Gehejme-arkivet.

Mollerup.